

Faliński J. i K. 1965. *Szata roślinna rezerwatu krajobrazowego „Dolina rzeki Walszy”*. Materiały Zakładu Fitosocjol. Stosow. UW, Warszawa.

Matuszkiewicz W. 1982. *Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski*. PWN, Warszawa.

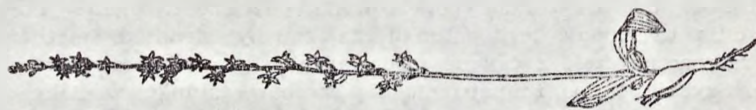
Polakowski B., Chudyba H., Dąbek E. i in. 1979. *Zarys stosunków geobotanicznych Mazurskiego Parku Krajobrazowego, III. Stosunki florystyczne*. Zesz. Nauk. ART w Olsztynie, Roln. 26: 3—13.

Zarzycki K., Wojewoda W., Heinrich Z. red. 1992. *Lista roślin zagrożonych w Polsce*. Wyd. 2, Inst. Bot. im. W. Szafera, PAN, Kraków.

Wątlík błotny *Hammarbya paludosa* w Puszczy Augustowskiej

Wątlík błotny *Hammarbya paludosa* (= *Malaxis paludosa*) jest jedynym przedstawicielem rodzaju *Hammarbya* w Polsce i na świecie. Rodzaj ten należy do rodziny storczykowatych *Orchidaceae* (ryc. 1). Zaliczany jest do plemienia *Epidendreae*, wyróżniającego się obecnością pseudobulwek — organów przetrwalnych zimujących na powierzchni podłoża. W przeciwieństwie do większości pozostałych storczyków, nie jest więc geofitem, lecz formą zbliżoną do hemikryptofitów. Do plemienia tego należą także rodzaje: lipiennik *Liparis*, wyblin *Microstylis* i żłobik *Corallorhiza*. Wymienione rodzaje są najbliższymi spokrewnionymi z wątlikiem i wraz z nim należą do najrzadszych i najbardziej zagrożonych storczyków w Polsce i krajach ościennych (Tachta dżian 1981, Dierking i in. 1982).

Wątlík błotny występuje w Europie Północnej i Środkowej oraz w Ameryce Północnej w strefie chłodnej i umiarkowanej. Zaliczany jest do elementu borealnego (Meusel i in. 1965). Europejski zasięg gatunku przedstawiono na ryc. 2. Na terytorium Polski stanowiska wątlিকা błotnego skupiają się w pasie pojezierzy, gdzie notowany był na kilkudziesięciu stanowiskach zarówno na Pomorzu Zachodnim, jak i Wschodnim. Wypowe stanowiska w Polsce Południowej znajdują się na Wyżynie Kielecko-Sandomierskiej, w okolicach Dąbrowy Górniczej oraz Ilży (Bróź, Przemyski 1993). Zdecydowana większość stanowisk wątlিকা nie została potwierdzona po 1980 r. Biorąc pod uwagę dużą wrażliwość tego gatunku na zmiany siedliska, można uznać, że znaczna część z dawniej podawanych stanowisk obecnie nie istnieje. Szybkie tempo zmniejszania się zasobów gatunku w Polsce sprawiło, że został on zaliczony w „Polskiej czerwonej księdze roślin” do

Ryc. 1. Pokrój wątlika błotnego. —
The habit of *Hammarbya patulosa*

Ryc. 2. Rozmieszczenie wątlika błotnego w Europie (wg Meusel
i in. 1965, zmienione). — Distribution of *Hammarbya patulosa* in Eu-
rope (Meusel et al. 1965, changed)

kategorii V — roślin zagrożonych wyginięciem (Zarzycki, Kaźmierczakowa red 1993).

Naturalnym siedliskiem wåtlika błotnego są kwaśne torfowiska wysokie i przejściowe, gdzie występuje najcziej na poduchach torfowców w zespole przygilki białej *Rhynchosporium albae*. Jest gatunkiem charakterystycznym związku *Rhynchosporium albae* (Dierssen 1982), a towarzysz mu najcziej, poza licznymi gatunkami torfowców *Sphagnum*, przygilka biała, bagnica torfowa *Scheuchzeria palustris*, rosiczka okrgiolistna *Drosera rotundifolia*, turzycza bagienna *Carex limosa*.

Na terenie Puszczy Augustowskiej znane było jedno stanowisko wåtlika błotnego — torfowisko przejściowe w dolinie Czarnej Hańczy w poblizu jej ujcia do jeziora Wigry, na terenie Wigierskiego Parku Narodowego (Sokołowski 1990). Wtlik rośnie tu w typowo wykształconym zespole przygilki białej. Zespół jest ubogi florystycznie, dominują w nim torfowce (*Sph. cuspidatum*, *Sph. teres*), a z roślin naczyniowych większą rolę odgrywają bobrek trójlistkowy *Menyanthes trifoliata*, siedmiopalecznik błotny *Potentilla palustris*, turzycza nitkowata *Carex lasiocarpa*. Stanowisko jest prawnie chronione, poniew znajduje się na terenie Wigierskiego PN. Zostało potwierdzone przez autora. Ponadto odnaleziono dwa nowe, oddalone od niego o około 25 km (ryc. 3).

Drugie stanowisko, nowo odkryte, znajduje się w poblizu miejscowosci Głęboki Bród, także w poblizu Czarnej Hańczy, ale w jej środkowym biegu. Wtlik rośnie na ple — pływającym pomoście roślinności, otaczającym zarastające jezioro 200 m na północ od jeziora Chylniki. Po ma charakter mezotroficzny i wyksztaci się na nim zespół *Sphagno-Caricetum rostratae* (Sokołowski 1987). Jest to zbiorowisko bogatsze florystycznie od zespółu przygilki białej. Występują w nim liczne turzycze, wrd których dominuje turzycza dzióbkowata *Carex rostrata*, a także bobrek trójlistkowy, żurawina błotna *Vaccinium oxycoccus*, wełnianka wąskolistna *Eriophorum angustifolium*, gnidosz błotny *Pedicularis palustris*. Na uwagę zasluguje występowanie innych gatunków zagraonych. Są to: rosiczka okrgiolistna, kruszczyk błotny *Epipactis palustris*, wenianeczka alpejska *Scirpus hudsonianus* (= *Trichophorum alpinum*), turzycza bagienna. W wodzie zarastającego jeziora obficie ros chronione grzybieie północne *Nymphaea candida*.

Trzecie stanowisko znajduje się nad Kanałem Augustowskim, między Grczyc a ujciem Suchej Rzeczki. Jest to niewielkie torfowisko (powierzchnia około 7 ha), należące do bardzo rzadkiego typu torfowisk węglanowych. Dominującym zbiorowiskiem jest tu zespół ponika skpokwiatowego *Eleocharitetum quinqueflorae* (Tyszkowski 1993), tworzący mozaikowy układ z kalcyfiln postacią zespółu

turzycy oblej *Caricetum diandrae*. Na torfowisku występują pojedyncze niskie brzozy *Betula pubescens*, wokół których wytworzyły się kępy torfowców, stanowiące siedliska dla acydofilnych roślin wysokotorfowiskowych. Na tych właśnie kępach rośnie wątlík błotny. Obiekt jest bardzo interesujący, gdyż na tym samym torfowisku występują dwa typy torfu — torf niski, zasilany wodą z Kanalu Augustowskiego-

Ryc. 3. Lokalizacja stanowisk wątlíka błotnego w Puszczy Augustowskiej: 1 — stanowiska nowe, 2 — stanowisko dotąd znane. — Situation of the localities of *Hammarbya paludosa* in the Augustowska Forest: 1 — new localities, 2 — previously known locality

go bogatą w węglan wapnia oraz torf wysoki, powstający na kępach zasilanych wodą opadową. Taka sytuacja spowodowała duże bogactwo florystyczne, w tym obfite występowanie gatunków rzadkich. Rosną tu wszystkie rośliny wymienione przy opisie poprzedniego stanowiska oraz dodatkowo: trzcinnik prosty *Calamagrostis stricta*, rosiczka długolistna *Drosera anglica*, welnianka delikatna *Eriophorum gracile*, li-piennik Loesela *Liparis loeselii*, pływacz średni *Utricularia intermedia*.

Zasoby populacji wątlika błotnego na wszystkich opisanych stanowiskach nie są duże. W latach 1992—1994 zanotowano na każdym stanowisku jedynie po kilka kwitnących i owocujących osobników. Mała liczebność i duża wrażliwość gatunku może spowodować jego szybkie wyginięcie w przypadku naruszenia równowagi ekologicznej opisanych siedlisk. Pierwsze stanowisko ma zapewnioną ochronę w parku narodowym, pozostałe dwa zasługują na ochronę rezerwową.

Michał Tyszkowski

PISMIENICTWO

Bróż E., Przemyski A. 1993. *Hammarbya paludosa* (L.) O. Kunze / *Malaxis paludosa* Sw. / — wątlík błotny. W: *Polska czerwona księga roślin* (red. Zarzycki K., Kaźmierczakowa R.). Inst. Bot. im. W. Szafera, PAN, Kraków.

Dierking U., Eigner J., Thiessen H. (red.) 1982. *Rote Listen der Pflanzen und Tiere Schleswig-Holsteins*. Kiel.

Dierssen K. 1982. *Die wichtigsten Pflanzengesellschaften der Moore N-W Europas*. Geneve.

Meusel H., Jäger E., Weinert F. 1965. *Vergleichende Chorologie der zentraleuropäischen Flora*. Bd. 1, G. Fischer Verl., Jena.

Sokołowski A. W. 1987. *Plant communities dominated by Carex rostrata in north-eastern Poland*. *Fragm. Flor. et Geobot.* 31—32 (3—4): 443—453.

Sokołowski A. W. 1990. *Flora roślin naczyniowych Wigierskiego Parku Narodowego* Parki Nar. i Rez. *Przyr.* 9 (4): 5—84.

Tachtadzian A. L. 1981. *Riedkije i iszczazajuszczije widy flory SSSR*. Leningrad.

Tyszkowski M. 1993. *Eleocharitetum quinqueflorae* Lüdi 1921 — the initial plant association of calcareous fens in Poland. *Fragm. Flor. et Geobot.* 38 (2): 621—626.